

PAREMETE II.—1891.

NIU TIRENI.

HE KUPU TOHUTOHU MO NGA KOOTI WHENUA MAORI ME
NGA WHAKAHAERENGA O NGA WHENUA MAORI.

(HE PUKAPUKA NA J. H. ERUETI.)

He mea Whakahau e te Kawana kia tukua atu ki nga Whare erua.

Ko J. H. ERUETI ki te Honore MINITA MAORI.

E HOA,—

Kiokio, Otorohanga, 7 Mei, 1891.

E whai honore ana ahau ki te tukua atu i roto i tenei etahi kupu ruarua e pa ana ki nga Ture Whenua Maori. I oti toku mahara kia whakapuakina aua kupu ki te aroaro o nga Komihana Ture Whenua Maori i to ratou taenga mai ki Otorohanga, otiia i te mea kua tonoa ahau e Ngatimaniapoto ko ahau hei mangai mo ratou ki te aroaro o taua Komihana me te haere hoki o aku korero mo runga anake i te tikanga o nga here, heoi kihai ahau i ahei te whakaputa i enei whakaaro. I mahara hoki ahau me tukua atu aua kupu ki nga Komihana erangi na te nui o nga mahi i arai te tukunga atu, heoi, i te mea kua kore pea e rokohanga taua Komihana, ka tukuna atu ki a koe i te mea hoki tera e homai ki akoe te ripota o te Komihana.

Na J. H. ERUETI.

Ki te Honore Minita Maori, Werengitana.

KUPU APITI.—Meake ka kororerotia e ahau enei mahara me etahi atu whakaaro ki nga hapu o Ngatimaniapoto, a mehemea ka papatairite matou, tera pea ka tukua atu tetahi tangata whiriwhiri hei mangai mo matou ki Werengitana. Mehemea e pai ana.—J. H. E.

I TE mea e tukua atu ana enei kupu tohutohu mo nga Kooti Whenua Maori me nga whakahaere muri i nga whenua Maori e hiahia ana ahau ki te ki atu i te tuatahi ko te nuinga o aku korero e pa ana ki nga whenua kei roto i te Rohe Potae, no reira hoki oku matauranga me te nui hoki o oku mahi ki te whakahaere poraka whenua ki te aroaro o taua Kooti. A i te mea ko te whakaaro tenei o te Kawanatanga ko te whakatika me te whakamana i nga ture whenua kia pai ai na tera ahau i whakakaha ki te tuhi atu i enei kupu tohutohu i runga i toku mohiotanga ki to hiahia kia whakatikaia nga whakahaere mei kore e pai atu a ko ake nei.

I te tuatahi, e kite ana ahau i tenei ritenga nui me kake haere tonu te koroni. Engari ko oku hoa mohao nga iwi o te whenua kaore i te whakaae ki tenei ritenga, te take pea kahore he mahara pera i tukua iho kia ratou, e hara pea i te whakaaro whakatete anake, engari he kore matauranga e taea e ratou te hopu i nga ritenga nui e tika ana. I kinongia ai enei huarahi whakaputa na te ahua whakatonga ano o te iwi Maori ki nga tikanga a tenei iwi a te Pakeha; e whai take ana hoki ratou kia pera te maharahara i runga i te whakahaere o enei wa kua taha ake nei. Ahakoa tena, e penei ana toku whakaaro e kore rawa e tika kia araia kia waiho ranei ko matou nga Maori hei arai i te kakenga haeretanga o te koroni, ahakoa pewhea te ngakau whakatorohe a te hunga apo whenua.

Ki toku titiro e rua nga ahua o tenei take. Tuatahi ko te kimihanga i nga take paanga ki nga whenua Maori; tuarua, i te mea kua kitea te whaitaketanga, ko te whakahaere e tika ana mo aua whenua. Mo te take tuatahi, kaore au e mohio ki tetahi atu whakahaere i ta te ture e mana ana inaianei me te whakakorenga o te take Maori, erangi me kape atu nga ritenga kino o roto kia haere tere, pai, ngawari, te mahi o te Kooti. I te mea ko ahau tetahi e kawhe mai ana i nga poraka whenua ki te aroaro o te Kooti e kite manae ana ahau i te mahi whakaroa kau poraruru maumau noa iho i te takiwa mahi na te kore whakauaua o te Kooti i penei ai. A me whakapai atu ahau ki akoe ikonei mo to turakanga i nga Tiati kokoroheke whakapakoko, inahoki ki toku titiro ki aua tu tangata ki te nuinga haeretanga o ta ratou matauranga ki nga ritenga Maori, ka pena ano hoki te nui o ta ratou whakapono ki tenei tikanga a te iwi Maori, ara te tikanga taihoa. E ki kaha atu ana ahau ko nga Tiati kore mohio pu ki te reo Maori erangi e matau ana ki etahi ritenga e te Maori e tika ana koia nga Tiati tino pai rawa atu a ko ratou nga mea kaha inahoki e arahi ana ratou i nga kai kereme kia piri tonu ki nga take o te keehi e whakawakia ana, a kapea ana ki waho nga korero rereke kahore e pa ana ki taua keehi. E tino kite ana hoki ahau ki taua mahi whakaroa i nga whakahaerenga me te mau mau kino i nga moni o nga tangata tae atu ki te koroni hoki. I toku matauranga ki te aroaro o tenei Kooti e mau tonu ana te ahua whakahawea, mangere ngoikore noaiho, tona mutunga iho kaore he mahi oti i roto i nga tau e rima, erangi kei te takoto hapa noa iho.

Me hoki mai te titiro ki te putake e korerotia ra. Ki toku mohio, notemea he whenua nui kei roto i te Rohe Potae, ko te mea tika me noho tuturu te Kooti me ona Apiha ki Otorohanga ko waenganui hoki tena, a me mahi tonu mutu noā nga mahi katoa. Kaua e haere whakahoa te titiro o te Kooti, me haere tonu te whakawa i runga i te ahua o nga tono. Mehemea ka tae atu he tono ki te Kooti kia whakawakia tetahi whenua a he maha nga take tupuna me nga whai paanga rereke me nga rohe tupuna hoki kei taua wahi. Me tahuri te Kooti, mehemea e ahei ana, ki te whakatuturu i aua rohe tupuna hei te wa tonu e whakaoti ana i nga rohe o waho, erangi ki te mea e kore e taea i runga i nga take e tika ana kia whakatuturutia nga rohe rohenga o roto e te Kooti i taua wa, heoi me matua whakaoti i te rohe o waho, muri tata tonu ko nga rohe o roto. I te mea ka oti rawa enei me nga tupuna hoki, katahi ra ano te rarangi ingoa me te whakarite hoki nga hea o ia tangata, ara mehemea kua whakaaturia kei te hapa hapa hoki nga hea o nga tangata whai paanga, a i te mea kahore i te rite tonu nga hea, me whai whakaatu pera i te tuatahi; ki te kore e peratia heoi ka kiia kei te rite tonu te ahua o nga hea. A e kore e tika kia whakahaerea tetahi poraka i te mea kaore ano kia whakatuturutia te rahi o nga hea, te hea kotahi a te tangata, te hawhe hea ranei. A mehemea ka pau te marama kotahi, kaore i tonoa he whakawa tuarua, a kua oti te huri tika, heoi ka kiia i kona ka ahei kia hokona atu taua poraka erangi me kaua e peratia i te tuatahi. I te whakahaerenga o nga rarangi ingoa e kore e uru atu he tangata mehemea kaore e whai take tupuna take ahi ka ranei haunga era tangata e hiahia tia ana kia uru i runga i te aroha, na aua tangata i whakataimaha nga rarangi; tirohia hoki te rarangi o te Rohe Potae hei tauira mo te he o tenei mahi. Na aua tangata take kore hoki, ara na etahi o ratou i whakatupu, i whakataimaha nga whakahaerenga o nga whenua me te whakaroa i nga mahi o te Kooti. Ki toku kitenga na te ahua ngawari o te Kooti ki te tuku atu i aua tu tangata i raruraru ai.

Tera hoki tetahi mea nui, ara ko te tikanga mo nga tamariki. Ki toku whakaaro e tino whai tikanga ana ratou kia whiwhi ki nga painga me nga tika pena tonu me nga pakeke. Kei te he te ture e mana ana inaianei mo tenei mea. Kei te pai nga tangata apo ki tenei ture inaianei erangi tera e mate rawakore nga tamariki. E hara taua ahua i te tikanga Maori ahakoa ki te mahi pera nga tangata kore tamariki. Kei te mohio ahau ki etahi tangata kahore e whakaaro ana ki a ratou tamariki inahoki e hokoa ana o ratou hea e waiho ana ki a ratou tamariki nga toenga korekore noaiho kihai i taea e ratou te hoko. Ko te mea tika me tiaki pai nga whai paanga a nga tamariki taea noatia ta ratou pakeketanga kei maumaua kinotia a ratou whai rawa me a ratou paanga whenua.

I te wa e noho ana nga Maori i raro i o ratou ritenga ake, kaore i kiia i taua wa kahore he take a nga tamariki ki te whenua, engari na te kaha o te manaaki a nga matua i o ratou tamariki i korero tonu ai kia ratou na ratou tonu nga whenua a tu tonu aua tamariki ki te pupuri i aua whenua i roto i nga pakanga ahakoa kahore i tae o ratou tau ki te ruatekau-matahi. I penei te ahua o nga Maori o nehe i to ratou toputanga, he whakanui i o ratou tamariki me te mea he kaitiaki kau ratou mo aua kohungahunga.

I nga mahi whakariterite e mahia ana e nga Maori i waho o te Kooti, he mea tata tonu te oti, wahi iti te hapanga i runga i etahi take marama e taea pea te whakarite, me whai huarahi hei tukunga atu i aua take tautohetohe ki te Kooti i runga i te ara marama hei titiro ma te Kooti, kaua e homai nga tini korero nui, a me haere te whakatau a te Kooti i runga i nga take motuhake anake e tautoheta nei, me te whakamana hoki i taua whakaritenga kua oti te hanga. Mehemea ka peneitia te whakahaere ka whakapotoa nga mahi e kore e kumea kia roa rawa. I te mea e whakarongo ana te Kooti ki etahi take tautohetohe keehi pewhea ranei, me tiaki nga taha katoa e te Kooti kia korero kau i nga mea e tino pa ana ki nga take motuhake e whakawakia ra.

Mo runga mo nga whakawa tuarua, nui noa atu, roa noa atu te marama kotahi hei tononga whakawa tuarua. Me ata whakaatu marama nga kai tono i nga take e tonoa ra te whakawa tuarua, e mehemea e kitea ana e te Tiati Tumuaki he hangareka noa iho aua take, me whai mana ia ki te turaki noa atu i taua tono kaua e whakawakia mariretia. I te mea e haere ana te whakawa tuarua, me haere nga korero i runga i nga take taki tahi anake i whakaaturia ra e whakahengia ana, me te haere hoki i nga whakataunga o whakawa tuarua i runga i nga take taki tahi. Ai te mea, he wahi rau iti te wahi hapa i tonoa ra te whakawa tuarua, ka pa iti hoki te whakarereketanga ki te ota tuatahi, he whakatikatika kau.

I oku korero i te tuatahi ake nei, kua kite pea koe he iti iti noa iho oku tohu tohu hou i waho o nga ture e mana ana inaianei, ko te roanga hoki o aku korero e pa kau ana ki nga whakahaere o te Kooti. He whakaaro tuturu noku, a i puaki ano i au ki to aroaro i Otorohanga, e penei ana heoi te mea pai ko te whakatika kau ko te whakawhaiti me te hanga i etahi apiti ki nga ture e whai mana ana inaianei kia pai ai te whakawa putake whenua, a mehemea ka hanga he ture hou, me waiho ko enei ture e mana nei hei kaupapa, me te kape haere i nga rarangi anake e he ana e raruraru ana. Tera koe e kite pono i te mea ka tuhi ahau i raro i te rua o nga upoko (ara mo nga whakahaere mo nga whenua Maori) e tika ana kia patupatua aua rarangi e he ana. Ka tino kitea era mea, ara tekiona 12, o "Te Ture Whenua Maori, 1888," me era kei nga Ture Arai Hoko Tahae, me etahi atu tekiona. Heoi te mea tika ko tetahi ture pai kia ata mahia pai tia me nga apiti e tika ana, ma tetahi ropu tangata tika whai matauranga e whakahaere, koina te mea e hiahiaia ana mo te mahi kimi take whai paanga. Ki toku tino mohio hoki, ahakoa pewhea te pai o te ture, mehemea kahore i te tika te whakahaere, ka mau mau noa kaore e whai koha pewhea nei.

I mua atu o toku whakarereenga i tenei take me ki tuarua ahau i toku kupu ko nga tino Tiati pai rawa atu ko nga Tiati e hara i te mohio nui, ki te reo me nga ritenga Maori. Ko nga Tiati whai matauranga ki nga ritenga o te ture, ko ratou nga mea pai, kaore e whakahoa ki tetahi taha kahore e, mangere pena me nga Tiati tawhito. Erangi me mohio kau ratou ki tetahi wahi e rite ana o nga tikanga Maori kia ahei ai ratou te whakahaere i raro i nga ritenga e whakamana ana. Me ki penei hoki ahau i konei, kia pai rawa te whiriwhiri i nga kaiwhakamaori, i te mea e tino whai tikanga ana kia pono kia pai rawa te whakamaori i nga pukapuka o te Kooti. Ki toku mohio me matua paahi nga kaiwhakamaori katoa i runga i tetahi whakaakonga katahi ka tika kia tu ratou hei kaiwhakamaori mo te Kooti.

Te take o toku kupu penei, he mea e tika ai nga Tiati kaore e mohio ki te reo Maori ko te whiwhi ki te whakamaoritanga tika, me te maha o oku kitenga i nga whakamaoritanga he rawa me te tino ahua rori rori o etahi kaiwhakamaori. I runga i tenei huarahi, kia pai hoki te whiriwhiri i nga Ateha whai matauranga, kua nga mea kuare e tukua kia mahi i taua tikanga. Kua e waiho ko te ingoa rangatira anake hei take e tu ai te tahi tangata hei Ateha. Ko ia hoki te hoa mahi mo te Tiati hei tohutohu ki aia i runga i nga ritenga Maori. Mehemea ka tu he Tiati, he Ateha pono, tika, tonu mutunga iho he whakakore i nga tini whakawa tuarua e hua ana imua tae mai ki tenei wa, mau ana te wehi.

Na mo te take tuarua inaianei—ara mo te whakahaere tika mo nga whenua Maori—ki au ko te mea tino tainaha tenei. Mehemea e kite ana e tatou tenei tikanga e rite tonu ana te Maori ki te Pakeha, heoi ka mama noa iho te whakahaere, ara me unu i nga here me tuku kia puare noa atu te hoko me te whakahaere i a ratou whenua, kia kotahi te kaupapa hei tunga mo nga Maori me nga Pakeha. Otira mehemea ka ata maharatia te ora mo te Maori apiti atu ki te painga mo te koroni katoa, heoi ka nui haere tenei take, me te pakeke haere hoki. Kua maha hoki nga whakahaerenga o tenei mea a he kurakuraku noa iho te mutunga na reira ka ahua tapepa ahau ki te tohutohu mo tenei take nunui.

I te tuatahi me haere oku tohu tohu i runga i te mahara, e kore te koroni e whakaae kia whai mana nga Maori ki te hoko ki te whakahaere i o ratou whenua, erangi ka pupuri tonu te Karauna ki aia anake tenei mana. Ko tenei mana tonu i whakahaerea nei i runga i nga Maori, pa ana he mate ki a ratou. Otira mehemea ka waiho taua mana ki te Karanua anake i raro i etahi ritenga tera ahau e tautoko ma te Karanua anake e hoko a ratou whenua. A i mua atu o te mananga o tetahi ture pera e tono ana ahau kia mahia tetahi ture pai hei whakahaere i nga whenua a te iwi Maori, e tuku atu ana i nga tino mana me nga painga me nga whai taketanga katoa a o ratou tupuna kia ratou, me te hoatu ano i nga koha kia ratou e tika ana hei painga ma ratou tahi ko te koroni. I raro i tenei ka tiakina ratou me te kore kaore e waiho ratou hei arai i nga tika mo te koroni. Na reira ka taea tenei te whakarite, ara me penei, me waiho ko nga hokonga whenua, me hoko ki te Karauna anake, kua ki nga tangata rawaho.

I te mea kua tino kitea te whai taketanga o tetahi poraka whenua pera me taku i whakaatu ai i te tuatahi ake nei, a ka hiahia nga tangata whai take te nuinga ranei o ratou ki te hoko atu i taua wahi, mehemea ko te Kawanatanga ranei e mea ana ki te hoko, heoi me whai whakaatu nga tangata whai paanga ki tetahi Komihana kua whakaturia, a me whakaatu atu ki nga tangata whai paanga katoa e tohu tohu ana kei te whakaarohia kia hokoa taua wahi, me te whakaatu i te wa me te wahi e tu ai te huihui kia korero i nga hiahia kia riihitia kia hokona ranei me te whakariterite hoki i nga tikanga katoa o taua mea, me te rahi o te wahi kia tukua, me te wahi ka puritia hei rahui mo nga tangata whai paanga. Erangi kia motuhake rawa he tikanga mo te tangata mo nga tangata ranei kaore e pai kia uru ki taua whakahaere, a me wehea atu a ratou hea. E kore hoki e pai kia waiho ko te nuinga hei whakawiri i te hunga tokoiti. Heoi ko te toenga o taua poraka me hoko ki te Karauna i runga i te utu kua whakaritea. A i te mea ka ara he tautohetohe mo te utu, me pare atu ki nga kaiwhiriwhiri e rua, ma nga Maori tetahi ma te Kawanatanga tetahi e whakatu, a mehemea ka raruraru, heoi me pooti, a ki te mea ka raruraru tonu me whakatu ko tetahi tangata motuhake hei whakaoti. Ko te utu ka whakataua i reira ka kiia koina te utu tuturu. I te mea kua oti katoa nga mea te whakarite, me tuku atu nga pukapuka whakaatu nga ritenga ki te Komihana me te rarangi ingoa o te hunga kua whakaae. Ma reira me whakarite e te Komihana tetahi ra hei huihuinga kia whakapumautia nga whakahaere kua oti te mahi i te tuatahi. Ka ahei te kawatu i tetahi tangata whai paanga ki te haina i te tiiti. Ko nga utu o taua riihi taua hoko ranei me whakaputa e tetahi apiha whai mana o te Kawanatanga ki te hunga whai paanga ki ia tangata ranei o ratou.

Ko te whakahaere mo nga riihi me pera tonu me te ritenga mo nga hoko, kotahi te wahi rereke, me puare te riihi a nga Maori ki nga Pakeha katoa mehemea e pirangi ana ratou kia peratia.

Ko nga whakahaere e korerotia i runga ake nei e pa ana ki nga poraka e whakaae ana te katoa te nuinga ranei o nga tangata whai paanga ki te hoko ki te riihi ranei, erangi e kore tenei ritenga e arai te hiahia o tetahi tangata kotahi ki te hoko ki te riihi i tona hea i tetahi wa i waho atu o te whakahaere o te nuinga. Ko tenei whakahaere e tino marama ana e tino pai ana, e tuku whakaatu ana ki te hunga whai take e ngaro ana kia huihui mai ki te korerorero ki te whakariterite, e kore e kiia he mahi rawe tenei, a i te mea ka ara he tautohetohe, ma nga kaiwhiriwhiri te whakatau tuturu. Ka taea te wehe atu nga whai paanga o te hunga whakahe. Ma te hunga kotahi e whakamana te tiiti, he whakarite kau tenei i te mea kua tuturu nga tikanga katoa e nga tangata whai take e noho topu ana, e o ratou kaiwhiriwhiri ranei. Ma te Kooti e whakamana aua whakahaere inahoki he ngawari he marama, e kore e taea te whakahe.

Mo runga mo nga utu nga ruri tuatahi nga ruri ranei e hiahiatia ana e nga tangata whai paanga me nga utu a nga kaiwhakahaere me era atu—ma te hunga whai paanga e utu katoa, me utu ki te moni ki te whenua ranei. Erangi ko nga ruri wehewehe e mahia ana i muri o te riihitanga—me nga reiti o nga rori poari, kua enei e tau ki runga ki te hunga whai paanga i te mea e noho ana he kai riihi ki runga ki te whenua. Kua nga tangata whai take e tonoa kia utu mo nga rori me nga piriti me nga mahi nunui mehemea kaore e mahia ana enei mea i raro i te mana o nga Rori Poari.

Kia kotahi te Komihana mo ia takiwa, mana e whakamana nga ritenga whakahaere kua whakaetia; me te whakatu kooti puare ki te katoa kooti uiui me te whakamana i nga i nga tukunga, kia pera me te whakahaere a te Komihana Arai Hoko Tahae. Erangi kua taua apiha e mahi i nga mahi a te Kawanatanga mo te hoko mo te riihi ranei i nga whenua Maori.

E tino whakahe ana ahau ki nga Komiti. Ka riro aua Komiti hei mokaikai mo nga tangata whai matauranga, he tangata pono tangata pewhea ranei. Ka waiho ranei aua Komiti hei arai i nga mahi i runga i a ratou pohehe kore mohiotanga. I runga i enei ahua e rua he mate anake ka pa ki te hunga whai take. E tino kaha ana toku whakaaro tera nga Komiti me nga Komihana e heke haere hei ropu tahae mahi kino whakawiri tangata me te whakapau kino i nga moni o te koroni.

Kua tae tatou inaianei ki te mea nui whakaharahara o tenei take. E tino kitea ana ahakoa te pai whakaharahara o te whakahaere e korerotia ra i runga ake nei, ka tae ano pea ki te ngoikoretanga me te tikanga koretanga, heoi kei taua ahua ka kore e whai painga mo te motu katoa me nga tangata o roto. Ko te mea kia kimihiia inaianei kia pewhea ra e pai ai te hanga. I te tuatahi, me ki penei ahau ko matou i te mea no matou te whenua e whai take ana kia whiwhi ki nga painga katoa, erangi kua ki atu ahau i te tuatahi me whai koha ano matou mo te nuinga haeretanga o aua painga, a kua hoki matou e rere ki waho o te hea o nga taake e tau ana ki runga ki nga tangata katoa e noho ana i raro i te mana o te Ingarihi—ara me kotahi tonu te ture mo te Maori me te Pakeha. Ko toku whakaaro poto e penei ana: Tuatahi, me whakamutu “Te Ture Pane Kuini, 1882,” me hanga tonu inaianei he ture hei apiti mo nga Ture whenua Maori kia meingatia a te mutunga o nga tau, me ki e rua e toru tau, ka tau te taake ki runga ki nga whenua Maori penei me te taake whenua e utu nei nga Pakeha. Ma tenei taake e tohu tohu mai kia matou te tikanga kia whakamahia a matou nei whenua kia hua ai kia momona ai kia ahei ai te utu i enei taake e haere mai nei; a mehemea e rite ana te pai o nga ture ka ahei matou te utu ana tutaki ki nga taake, na i te mea kua rite nga ture, heoi, no matou tonu te he mehemea e kore e hopu i nga painga e rite ana kia riro ia matou. E mohio ana ahau kei te tupu haere tomatou mohiotanga, a mehemea ka whakauaua pai nga ritenga, tera e rite te marangatanga o te iwi Maori.

I enei korero o runga ake nei e whakahua ana ahau i te rua i te toru tau i te mea tera e pau tetahi wa roa hei kimihianga i nga take whai paanga ki te whenua: a e ki pono ana hoki ahau kaore e pai kia taaketia matou i te mea kaore ano i oti noa a matou take (erangi me hohoro te Kooti ki te whakatau i roto i tetahi takiwa poto e rite ana). Otiia mehemea ka taaketia matou mehemea kaore e whakaoti a matou take i te tuatahi ka rite ki te muru kino rawa atu. Mo runga mo te utu o te kimihianga take whenua, ko te mea tika me kore tonu te utu a nga Maori mo tena, me paku noa iho ranei. Te take o taku whakapono ki tenei: I mua kaore he whakawakangatake, erangi e puritia ana e nga Maori a ratou whenua i raro i a ratou ritenga whakamaori. Pai noa ratou ki era taea noatia te unga mai o te Pakeha, nana nei i mea kia kimihi te take o te Maori ki tona whenua kia rite ki tona, kaore kau hoki he pera i te tuatahi na reira ka whakaturia te Kooti Whenua Maori. Na reira toku kupu o te tuatahi ake, kauaka he koha e tangohia o te Maori mo a ratou whenua i te mea kaore ano kia takoto pai, kaore ano kia puta mai he hua he painga ki nga ariki nona.

Kua kitea e koe i roto i enei kupu o runga ake nei nga mahara mo te whakahaere whenua Maori, kotahi te mea nui whakaharahara e takoto ana i raro, ara ko tenei ritenga ma te Karauna anake te mana tango whenua. I whakahahe ahau ki tenei ritenga i nga takiwa katoa i korerotia ra i roto i nga hapu o te Rohe Potae. I tino whakaatu ahau i taua take kia ratou i te mea ko te ritenga i tona ahua e mau ana inaianei, e he ana. E tiaki ana taua ritenga i te Kawanatanga anake. Kaore matou e whiwhi ki te utu e rite ana mo a matou whenua kei te taha kotahi anake te painga. Inahoki e penei ana, e homai ana te Kawanatanga e 5s. hereni mo te eka mo a matou whenua, e whitu hereni ke te utu e rite ana; e 5s. anake te utu e puare ana kia matou. Kahore i ko atu. Otiia mehemea i pua te whiriwhiri utu i taku i korero ai, heoi kua tau te painga kia matou i raro i taua whakahaere kia waiho ma te Karauna anake te mana hoko, me te arai hoki i tenei tikanga whakariharia rawa atu, ara ko te whiwhinga o nga tangata takitahi i nga whenua nui rawa atu.

Hei ki whakamutunga mo runga mo te whakarapopototanga o enei mahara katoa o runga ake nei kia pai te honohononga kia pai te kotahitanga, e kore hoki e taea te kape i te whakaaro kotahi kei pangia kinotia te toenga a hinga haere ana.

Me ngawari mai koe ki au mo te ahua potatutatu o enei korero.

J. H. ERUETI.

KUPU rua rua mo nga kura Maori: Ki toku mohio kua e meingatia kia wehea e nga Maori a ratou whenua hei oranga mo nga kura Maori, me waiho tonu kei a ratou te whakaaro mo tena. Ki toku mahara me mana tonu te ritenga kotahi mo te mahi whaakaako mo nga Pakeha me nga Maori. Ko te koroni kei te utu i nga kura Pakeha, a me apiti ki roto nga kura Maori. Kaore he ritenga o tenei ki me rereke te whakahaere o nga kura Pakeha, o nga kura Maori. E tino whakakino ana ahau i te mahi whakahaere o nga kura Maori o inaianei, he tikanga kore, he mau mau moni, kore rawa e whai putanga. Ko te mea tika me kotahi tonu te tikanga whakahaere mo nga kura katoa i raro i te Poari Kura, me pooti hoki kia kotahi te Maori hei mema o taua Poari mo nga takiwa e tokomaha ana nga tamariki Maori. E kore e kaha e kore e mana te whakahaere o nga kura Maori i raro i te ritenga e mau ana inaianei, erangi ma te whakahaere i nga tekiona whiu i nga matua mo ta ratou kore e tuku mai i o ratou tamariki, katahi ka kaha te haere.—J. H. E.